

УДК 364-7 : 343.84

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2021.83.23>

Лютий В. П., Куля В. О.

СОЦІАЛЬНА ПІДТРИМКА ОСІБ, ЯКІ ПЕРЕБУВАЮТЬ НА ОБЛІКУ ОРГАНІВ ПРОБАЦІЇ: СУЧАСНИЙ СТАН, ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

На основі аналізу нормативних і методичних документів, результатів емпіричного дослідження, проведеного на базі територіальних органів пробації, розкриті проблеми осіб, засуджених до покарань, не пов'язаних із позбавленням волі, умови та реальна практика надання їм послуг соціальної підтримки, виявлені проблеми цієї діяльності й обґрунтовані шляхи підвищення її ефективності.

Виявлено, що метою пробації є не тільки контроль за поведінкою засуджених, а й надання їм допомоги у подоланні чинників, що можуть призвести до скоєння повторних злочинів. Такими чинниками можуть бути проблеми та складні життєві обставини (СЖО) засуджених. Дослідження показали, що більшість засуджених зустрічається з такими обставинами, найпоширенішими з яких є незайнятість, матеріальна скрута, вживання психоактивних речовин, деструктивні конфлікти у сім'ї та з оточенням, негативні емоційні стани та відсутність належних умов проживання. Основними видами допомоги засудженим у вирішенні таких проблем в умовах пробації є інформування, консультування та переадресація до надавачів соціальних послуг, соціальної підтримки з боку надавачів послуг – навчання, направлення на працевлаштування та сприяння лікуванню залежності. Основними проблемами чинної системи соціальної підтримки осіб, котрі перебувають на обліку служби пробації, визнано недостатню діагностику їх складних життєвих обставин, формальний характер переадресації та відсутність спеціалізованих соціальних послуг. Запропоновано впровадження на базі органів пробації системи діагностики СЖО засуджених, надання їм базових соціальних послуг міждисциплінарними командами фахівців безпосередньо на базі відділень пробації, розробка й апробація комплексних спеціалізованих послуг суб'єктам пробації на базі територіальних громад.

Ключові слова: пробація, орган пробації, покарання, не пов'язані із позбавленням волі, виправлення, ресоціалізація, соціальні послуги.

Останніми роками в Україні стала звичайною практика застосування до осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, покарань, не пов'язаних із позбавленням волі, і звільнення від відбування покарання з випробуванням. За даними Державної установи “Центр пробації”, станом на 1 листопада 2021 р. на її обліку перебувало 67 139 осіб, засуджених до покарань, не пов'язаних із позбавленням волі, й осіб, до яких застосовано адміністративне стягнення. Саме органи пробації відповідальні за виправлення та ресоціалізацію таких засуджених, що передбачає усунення або мінімізацію чинників, які можуть призвести до вчинення ними повторних правопорушень. Особливістю пробації є те, що засуджені не ізольовані від суспільства та перебувають у звичних для них умовах життєдіяльності, і таким чином продовжують зазнавати негативного впливу соціальних чинників протиправної поведінки та не захищені від проблем і складних життєвих обставин (СЖО), які заважають їхній соціальній адаптації. Це робить актуальним надання особам, котрі перебувають на обліку органів пробації, послуг соціальної підтримки.

Проблеми діяльності, спрямованої на виправлення та ресоціалізацію осіб, засуджених за вчинення правопорушень, традиційно знаходяться у центрі уваги наукових досліджень. Дослідники наголошують на соціальних умовах і пов'язаних із ними проблемах і складних життєвих обставинах особистості як чинниках її злочинної поведінки та розкривають можливості подолання цих чинників засобами пробації. Так, В. Тимошенко вважає, що матеріальні труднощі людини та відсутність у неї доступу до законних способів досягнення успіху можуть спричинити прагнення вирішити проблеми протиправним способом [8]. І. Яковець, К. Автухов, О. Таволжанський стверджують, що після відбування покарання людина зустрічається із проблемами, які самостійно вирішити практично неможливо, а це здебільшого і призводить до повторних правопорушень [9]. На думку А. Степанюка, сенс пробації – не у виконанні покарань, а насамперед у допомозі правопорушнику реінтегруватися у суспільство. Дослідник вважає, що ефективність реінтеграційних заходів пробації залежить від надання суб'єктам пробації допомоги у вирішенні їх проблем [7]. На думку Н. Коломієць, пробація сприяє не лише виправленню, а й ресоціалізації засуджених, адже вони під час виконання покарання залишаються повноправними членами суспільства та не є обмеженими у своїх соціальних зв'язках. Авторка вважає, що для розкриття всіх можливостей пробації необхідне налагодження системи співпраці її органів із органами місцевого самоврядування та надавачами медичних і соціальних послуг [1]. О. Янчук зазначає, що наглядова пробація передбачає не лише контроль за поведінкою засуджених, а й консультування правопорушників і надання їм допомоги, проте наголошує, що уповноважені органи з питань пробації не є надавачами соціальних послуг, необхідних для мінімізації факторів ризику скоєння повторних злочинів. Для надання соціальних послуг органи пробації взаємодіють із іншими державними та громадськими установами, залучають волонтерів. О. Янчук бачить одним із пріоритетів розвитку пробації в Україні саме поглиблення співпраці із громадою, розширення практики підтримки пробації регіональними та місцевими соціальними програмами та розвиток можливостей надання соціальних послуг суб'єктам пробації [10]. Отже, дослідження підтверджують необхідність надання засудженим до покарань, не пов'язаних

із позбавленням волі, соціальної підтримки, спрямованої на подолання у рамках пробації їхніх проблем і СЖО, та необхідність залучення до цієї діяльності організацій-надавачів соціальних послуг, проте сучасний стан соціальної підтримки суб'єктів пробації, відповідність послуг, які надаються засудженим, їхнім потребам і проблеми, що виникають, потребують дослідження.

Метою статті є представлення результатів дослідження проблем соціальної підтримки засуджених, котрі перебувають на обліку органу пробації, організаціями – надавачами соціальних послуг. Дослідження проводилося на базі територіальних підрозділів Центру пробації м. Києва. У дослідженні розкрито правові можливості й умови надання засудженим соціальної підтримки, розкрито проблеми та СЖО, з якими найчастіше зіштовхуються засуджені, визначено види соціальної підтримки та соціальні послуги, що вони реально отримували, та їх відповідність потребам засуджених, оцінено результати соціальної підтримки суб'єктів пробації й обґрунтовано шляхи удосконалення цієї діяльності. Методи дослідження: класичний аналіз нормативних і методичних документів, фокусоване інтерв'ю, анкетування, контент-аналіз.

На основі аналізу нормативних і методичних документів із питань організації пробації в Україні було визначено умови надання соціальної підтримки особам, які перебувають на обліку служби пробації. Відповідно до Закону України “Про пробацію” від 5 лютого 2015 р. № 160-VIII наглядова пробація – здійснення наглядових і соціально-виховних заходів щодо засуджених до покарань, не пов'язаних із позбавленням волі, та звільнених від відбування покарання з випробуванням – передбачає, зокрема, проведення соціально-виховної роботи із засудженими за індивідуальним планом, з урахуванням ризиків вчинення ними повторних кримінальних правопорушень, надання їм консультативної, психологічної та іншої допомоги, сприяння працевлаштуванню, залучення до навчання, участь у виховних заходах і соціально корисній діяльності, проведення індивідуально-профілактичної роботи. Мета соціально-виховної роботи – виправлення засуджених, під час якого можуть застосовуватися спеціальні пробаційні програми та залучатися інші підприємства, установи й організації [4]. Отже, в рамках наглядової пробації персонал органів пробації може діагностувати ризики скоєння повторних правопорушень засуджених, пов'язані із їхніми проблемами та складними життєвими обставинами, надавати допомогу у подоланні таких проблем та СЖО в рамках консультативної роботи та психологічної підтримки, застосувати пробаційні програми та долучати до вирішення зазначених проблем інші організації, зокрема надавачів соціальних послуг.

Функції та методи діяльності персоналу органу пробації у здійсненні соціально-виховної роботи із засудженими описуються у посібнику “Основи професійної діяльності персоналу пробації” (за ред. Д. Седхема, М. Октігана). Так, працівники органів пробації за допомогою спеціального інструментарію проводять оцінку ризиків повторного вчинення засудженими кримінальних правопорушень, складають індивідуальний план роботи із засудженими з урахуванням визначених ризиків, проводять із ними індивідуально-профілактичні бесіди, надають консультативну та психологічну допомогу, сприяють вирішенню їхніх проблем і соціальних питань. Методика оцінки ризиків вчинення повторних правопорушень, що застосовується персоналом органів пробації, передбачає зокрема, діагностику ризиків, пов'язаних із умовами проживання, рівнем і якістю освіти, матеріальним становищем, психічним станом засудженого, його стосунками у сім'ї й у суспільстві загалом, вживанням психоактивних речовин і деякими іншими видами адиктивної поведінки. Дані для оцінки ризиків збираються персоналом за допомогою інтерв'ю із засудженим і його оточенням, інформації, отриманої від інших установ, із документів тощо [3]. Інформація, зібрана за допомогою методики оцінки ризиків вчинення повторних правопорушень, дає можливість визначити наявність у засудженого деяких проблем і складних життєвих обставин, проте запропоновані методикою індикатори не тотожні індикаторам вразливості та СЖО.

Дані, представлені в аналітичному документі “Розвиток пробації в Україні. Підсумки 2019 року”, ілюструють стан здійснення наглядової пробації в Україні. Згідно із ним із метою досягнення цілей виправлення і ресоціалізації засуджених затверджено й активно застосовується стосовно дорослих засуджених чотири пробаційні програми: “Попередження вживання психоактивних речовин”, “Подолання агресивної поведінки”, “Зміна прокримінального мислення” та “Формування життєвих навичок”. Окрім того, для забезпечення взаємодії органів пробації та надавачів соціальних послуг створено “Банк ресурсів” – мережу партнерських організацій і послуг для вирішення індивідуальних потреб засуджених. За представленою у документі оцінкою, завдяки залученню організацій із “Банку ресурсів” підрозділи пробації мають можливість на 90 % і більше забезпечити засудженим допомогу у вирішенні проблем із роботою, взаємодією з оточуючими, освітою, житлом, матеріальним станом, психічним станом і вживанням ПАР [6], проте, виходячи із проаналізованих документів, варто відзначити, що безпосередня діяльність персоналу пробації та застосування пробаційних програм переважно спрямована на досягнення позитивних змін в особистості засуджених і меншою мірою сприяє вирішенню ними проблем соціального характеру. Ефективність же надання соціальної підтримки засудженим іншими організаціями потребує детальнішого дослідження.

Згідно із законом України “Про соціальні послуги” покарання, не пов'язані із позбавленням волі, на відміну від перебування у пенітенціарних закладах, самі по собі не є чинником складних життєвих обставин, проте особи, котрі перебувають під пробацією, можуть претендувати на соціальні послуги, якщо вони потрапляють до СЖО з інших причин (наприклад, внаслідок бездомності, інвалідності, безробіття, мало-забезпеченості, невиліковної хвороби, домашнього насильства, торгівлі людьми, вживання психоактивних

речовин тощо) або вони чи їхні сім'ї належать до вразливих категорій населення. У такому разі вони можуть отримувати соціальні послуги, спрямовані на соціальну підтримку (подолання СЖО), зокрема такі базові соціальні послуги, як інформування, консультування, надання притулку, посередництва, представництва інтересів, кризового втручання, соціальної інтеграції та реінтеграції, соціальної профілактики й адаптації, соціального супроводу та соціально-психологічної реабілітації, а також комплексні спеціалізовані послуги. Базові послуги соціальної підтримки можуть надаватися безкоштовно установами-надавачами соціальних послуг як державного, комунального, так і громадського або приватного секторів [5].

Для визначення проблем та СЖО, поширених серед осіб, котрі перебувають на обліку в органах пробації, реальної практики отримання ними послуг соціальної підтримки та її відповідності потребам засуджених нами було проведено емпіричне дослідження на базі територіальних підрозділів Центру пробації в м. Київ. Дослідження включало в себе фокусоване інтерв'ювання працівників одного із районних відділень (три експерти, відібрані за критерієм участі у соціально-виховній роботі із засудженими), анкетування суб'єктів пробації (44 особи, відібрані на основі вибірки за наявністю – перебування у відділеннях пробації у певний час) і контент-аналіз особових справ засуджених, що перебували на обліку у відділеннях (43 справи, відібрані за допомогою систематичної вибірки). Дані, отримані різними методами, порівнювалися між собою, що забезпечувало триангуляцію джерел інформації.

Опитування працівників органів пробації показало, що особи, котрі перебувають на обліку в органах пробації, зустрічаються із матеріально-економічними, правовими та психологічними проблемами, проблемами фізичного здоров'я, залежності від ПАР і труднощами у взаємодії з оточенням. Працівники служби пробації сприяють вирішенню цих за допомогою консультування й інформування та перенаправляють підопічних до державних соціальних установ (центрів зайнятості, центрів соціальних служб для сім'ї) та неурядових організацій [2].

Опитування осіб, які перебувають на обліку органів пробації, продемонструвало, що найпоширенішими їхніми проблемами є нестабільне матеріальне становище (57 %); неможливість знайти собі роботу (50 %); проблеми із вживанням алкоголю, наркотиків, залежністю від ігор, інтернету тощо (48 %) і почуття самотності, сильної тривоги, пригніченості, депресії або відчаю (45 %). Найменш поширеною проблемою виявилася наявність важких тривалих захворювань (9 %). Жоден із учасників опитування не зазначив, що порушувалися їх права або їм відмовляли у наданні допомоги. Лише 11 % (5 людей із 44 респондентів) відзначили, що із проблемами або складними життєвими обставинами не зустрічалися (рис. 1). Дані контент-аналізу особових справ загалом підтвердили результати опитування засуджених.

Рис. 1. Розподіл позитивних відповідей суб'єктів пробації на питання "З якими проблемами Ви зустрічалися за час свого перебування на обліку в Центрі пробації?", % (N=44)

77 % опитаних зауважили, що вищеозначені проблеми суттєво заважали їхньому життю або життю їхніх родин, тобто були для них складними життєвими обставинами. Варто відзначити, що не вважали свої проблеми суттєвими лише деякі опитані, котрі тривалий час не могли знайти собі роботу.

Згідно із отриманими даними найчастіше суб'єкти пробації отримували допомогу або послуги центру зайнятості (81 %), недержавних, громадських або волонтерських організацій (ВБО "Конвіктус Україна", "Хелс Райт Інтернешнл", "100 відсотків життя", "Волонтер" та ін. – 71 %), центру соціальних служб для

сім'ї (67 %); 64 % опитаних зазначили, що вони отримували підтримку безпосередньо у Центрі пробації. Жодних інших організацій учасники опитування не згадали. Водночас контент-аналіз особових справ показав, що до згаданих вище установ направлялися майже всі засуджені.

Найчастіше суб'єкти пробації отримували такі послуги, як: інформація та консультації (юриста, психолога, лікаря тощо – їх отримали 76 % опитаних); направлення на роботу або допомога у веденні власного бізнесу (69 %) і навчання та тренінги (62 %). Такі послуги, як допомога у подоланні залежності, відновленні контролю над власною поведінкою, представництво інтересів або посередництво та залучення до груп взаємодопомоги отримала меншість опитаних; жодна з організацій не надавала притулку або місця тимчасового проживання та грошової або матеріальної (гуманітарної) допомоги (рис. 2). Водночас згідно із даними особових справ навчання, направлення на роботу і послуга посередництва та представництва інтересів були надані всім засудженим, допомогу у подоланні залежності – кожному третьому, а інші види допомоги документально не були підтверджені.

Рис. 2. Розподіл позитивних відповідей на питання "Яку допомогу Вам надавали ці організації?", % (N=42)

Виходячи з відповідей опитаних, консультації фахівців і навчання та тренінги їм пропонувалися майже завжди незалежно від характеру їхніх проблем. Водночас спеціалізовані послуги не завжди надавалися відповідно до потреб опитаних. Так, направлення на роботу або допомога у веденні власного бізнесу були надані лише 73 % опитаних із тих, хто тривалий час не міг знайти собі роботу, послуги представництва інтересів і посередництва – лише 50 % опитаних із тих, хто мав тривалі та виснажливі конфлікти у сім'ї, та 41 % із тих, хто часто зустрічався із гострими конфліктами з іншими людьми; допомогу в подоланні залежності отримали лише 48 % із тих, хто відмічав таку проблему, а до груп взаємодопомоги залучилися лише 35 % опитаних, котрі відчували самотність, пригніченість, тривогу або відчай. Послугу притулку та надання гуманітарної допомоги не отримали навіть ті опитані, які не мали належного місця проживання або проживали у жахливих умовах і яким не вистачало грошей на найнеобхідніші речі.

За оцінкою 30 % опитаних, отримана допомога напевно сприяла вирішенню їх проблем, 60 % – швидше сприяла, і лише один опитаний вважав отриману допомогу безрезультатною.

Проведене дослідження дозволило зробити такі висновки. Переважна більшість осіб, засуджених до покарань, не пов'язаних із позбавленням волі, у період перебування на обліку органів пробації зустрічаються із проблемами, що суттєво заважають їхній життєдіяльності, мають ознаки складних життєвих обставин і можуть стати причиною вчинення засудженими повторних злочинів. Найпоширенішими проблемами є незайнятість, матеріальна скрута, вживання психоактивних речовин, деструктивні конфлікти у сім'ї та з оточенням, негативні емоційні стани, відсутність належного житла. Органи пробації діагностують частину таких проблем як чинники ризику повторного кримінального правопорушення і надають сприяння засудженим у їх подоланні шляхом консультування, інформування та переадресації до установ – надавачів соціальних послуг. Отримання засудженими, що перебувають на обліку органів пробації, соціальних послуг зумовлено наявністю у них передбачених законодавством про соціальні послуги чинників складних життєвих обставин. Основними видами соціальної підтримки засуджених у процесі отримання соціальних послуг виступають навчання і тренінги та, за необхідності, направлення на роботу, сприяння у подоланні залежності та представництво інтересів. Отримана таким чином допомога дає можливість більшості тих, хто її потребує, певною мірою вирішити свої проблеми та подолати СЖО. Водночас чинна система не передбачає надання засудженим соціальних послуг безпосередньо у відділеннях пробації, а система діагностики чинників ризику скоєння повторних кримінальних правопорушень – виявити всі можливі чинники та прояви складних життєвих обставин засуджених і визначити необхідні для них соціальні послуги та їхніх можливих надавачів. Переадресація до надавачів соціальних послуг часто має формальний характер, а послуги, що надаються засудженим надавачами, є загальними, недостатньо спеціалізованими та відповідними їх потребам. Поліпшення ефективності соціальної підтримки осіб, які перебувають на обліку органів пробації, можливе за допомогою впровадження удосконаленої методики діагностики складних життєвих обставин засуджених, навчання персоналу органів пробації засобом діагностики СЖО засуджених і їх консультування у зв'язку із виявленими проблемами; організації системної взаємодії відділень пробації із доступними

у громадах їхнього розташування надавачами соціальних послуг; організації надання базових соціальних послуг засудженим міждисциплінарними командами фахівців безпосередньо на базі відділень пробації; розробки, апробації та впровадження комплексних спеціалізованих соціальних послуг, орієнтованих на окремі групи із числа засуджених; впровадження системи моніторингу й оцінювання соціальних послуг особам, які перебувають на обліку органів пробації.

Використана література:

1. Коломієць Н. А. Пробація як засіб виправлення і ресоціалізації засуджених. *Встановлення позитивних взаємин із правопорушником як принцип пробації* : матеріали наук.-практ. онлайн-“круглого столу” (м. Харків, 18 груд. 2020 р.). Харків, 2021. С. 24–27.
2. Куля В. О. Соціальна підтримка осіб, що перебувають на обліку служби пробації, як умова їхньої ресоціалізації. *Сучасні аспекти та перспективні напрямки розвитку науки* : матеріали І міжнар. студ. наук. конф. (м. Кропивницький, 16 квіт. 2021 р.). Кропивницький, 2021. Т. 1. С. 115–117. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/liga/issue/view/16.04.2021/501> (дата звернення: 10.11.2021).
3. Основи професійної діяльності персоналу пробації : навчальний посібник для персоналу органу пробації / за ред Д. Седхема, М. Октігана. Київ, 2017. 242 с.
4. Про пробацію : Закон України від 5 лютого 2015 р. № 160-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-19/print> (дата звернення: 10.11.2021).
5. Про соціальні послуги : Закон України від 17 січня 2019 р. № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення: 10.11.2021).
6. Розвиток пробації в Україні. Підсумки 2019 р. URL: https://www.probation.gov.ua/?page_id=3667 (дата звернення: 10.11.2021).
7. Степанюк А. Ф. Поняття та зміст пробації. *Встановлення позитивних взаємин із правопорушником як принцип пробації* : матеріали наук.-практ. онлайн-“круглого столу” (м. Харків, 18 груд. 2020 р.). Харків : Право, 2021. С. 54–60.
8. Тимошенко В. І. Протиправна поведінка: визначення та мотивація. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2011. № 12. С. 61–67. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bmju_2011_12_10 (дата звернення: 10.11.2021).
9. Яковець І., Автухов К., Таволжанський О. Виправлення засуджених через застосування кримінальних покарань: реалії та перспективи. *Правовий вплив на неправомірну поведінку: актуальні грані* : монографія / за ред. О. В. Козаченка, Є. Л. Стрельцова. Миколаїв, 2016. С. 126–162.
10. Янчук О. Б. Зміст та організаційна структура Пробації України. *Встановлення позитивних взаємин із правопорушником як принцип пробації* : матеріали наук.-практ. онлайн-“круглого столу” (м. Харків, 18 груд. 2020 р.). Харків : Право, 2021. С. 79–85.

References:

1. Kolomiets N. A. Probatsiia yak zasib vypravlennia i resotsializatsii zasudzhennykh. *Vstanovlennia pozytyvnykh vzaiemyn iz pravoporushnykom yak pryntsyp probatsii* : materialy nauk.-prakt. onlain-“kruhloho stolu” (m. Kharkiv, 18 hrud. 2020 r.). [Probation as a means of correction and re-socialization of convicts. *Establishing positive relationships with an offender as a Principal Probation*: materials of science. pract. online “round table” (Kharkiv, 18 December 2020)]. Kharkiv, 2021. P. 24–27 [in Ukrainian]
2. Kulia V. O. Sotsialna pidtrymka osob, shcho перебувають на обліку служби probatsii, yak umova yikhnoi resotsializatsii. *Suchasni aspekty ta perspektyvni napriamky rozvytku nauky*: materialy I mizhnar. stud. nauk. konf. (m. Kropyvnytskyi, 16 kvit. 2021 r.) [Social support of persons accounting for probation as a condition for their re-socialization. *Modern aspects and promising directions of development of science*: materials and international. the studio. science. a conf. (Kropyvnytsky, on 16 April 2021)] Kropyvnytskyi, 2021. T. 1. P. 115–117. [in Ukrainian] URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/liga/issue/view/16.04.2021/501> (data zvernennia: 10.11.2021)
3. Osnovy profesiinoi diialnosti personalu probatsii: Navchalnyi posibnyk dlia personalu orhanu probatsii / za red D. Sedkhema, M. Oktihana [Basics of professional activity of probation personnel: Textbook for probation organ personnel / by ed. D. Sedham, M. Oktigan]. Kyiv, 2017. 242 s. [in Ukrainian]
4. Pro probatsiiu: Zakon Ukrainy vid 5 liutoho 2015 roku № 160-VIII [On Probation: Law of Ukraine of February 5, 2015 No. 160-VIII] [in Ukrainian] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-19/print> (data zvernennia: 10.11.2021)
5. Pro sotsialni posluhy : Zakon Ukrainy vid 17.01.2019 r. № 2671-VIII [On Social Services: Law of Ukraine of 17.01.2019 No 2671-VIII]. [in Ukrainian] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (data zvernennia: 10.11.2021)
6. Rozvytok probatsii v Ukraini. Pidsumky 2019 roku [Development of probation in Ukraine. Summaries 2019]. [in Ukrainian] URL: https://www.probation.gov.ua/?page_id=3667 (data zvernennia: 10.11.2021).
7. Stepaniuk A. F. Poniattia ta zmist probatsii. *Vstanovlennia pozytyvnykh vzaiemyn iz pravoporushnykom yak pryntsyp probatsii* : materialy nauk.-prakt. onlain-“kruhloho stolu” (m. Kharkiv, 18 hrud. 2020 r.). [The concept and content of sampling. *Establishing positive relationships with an offender as a Principal Probation*: Materials of Science. Pract. Online “round table” (Kharkiv, 18 December 2020)]. Kharkiv, 2021. P. 54–60 [in Ukrainian].
8. Tymoshenko V. I. Protypravna povedinka: vyznachennia ta motyvatsiia [An unlawful behavior: definition and motivation]. *Biuletyn Ministerstva yustitsii Ukrainy*. 2011. № 12. P. 61–67. [in Ukrainian]. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bmju_2011_12_10 (data zvernennia: 10.11.2021)
9. Yakovets I., Avtukhov K., Tavolzhanskyi O. Vypravlennia zasudzhennykh cherez zastosuvannia kryminalnykh pokaran: realii ta perspektyvy. *Pravovyi vplyv na nepravomirnu povedinku: aktualni hrani* : monohrafiia / Za red. O. V. Kozachenka, Ye. L. Streltsova. [Correction of convicts due to the application of criminal punishment: realities and prospects. *Legal influence on unlawful behavior: topical faces*: monograph / ed. O. V. Kozachenko, E. L. Streltsova]. Mykolaiv, 2016. P. 126–162 [in Ukrainian].
10. Yanchuk O. B. Zmist ta orhanizatsiina struktura Probatsii Ukrainy *Vstanovlennia pozytyvnykh vzaiemyn iz pravoporushnykom yak pryntsyp probatsii* : materialy nauk.-prakt. onlain-“kruhloho stolu” (m. Kharkiv, 18 hrud. 2020 r.). [Contents and organizational structure of presentation of Ukraine The establishment of positive relationships with the offender as a Principal Probation Principle: Materials of Science. -Pract. Online “round table” (Kharkiv, 18 December 2020)]. Kharkiv, 2021. P. 79–85.

Liutyi V. P., Kulia V. O. Social support of persons registered by probation: current state, problems and ways to overcome them

Based on the analysis of normative and methodological documents, the results of an empirical study conducted on the basis of territorial probation bodies revealed the problems of persons sentenced to punishments not related to imprisonment, conditions and real practice of providing them with social support services, identified problems of this activity and justified ways to increase its effectiveness.

It was found that the purpose of probation is not only to control the behavior of the convicts, but also to assist them in overcoming factors that can lead to repeated crimes. Such factors can be the problems and difficult life circumstances (SLS) of convicts. These studies have shown that the majority of convicts are met with such circumstances, the most common of which are unoccupiedness, material predicament, the use of psychoactive substances, destructive conflicts in the family and with the environment, negative emotional states and lack of proper living conditions. The main types of assistance to convicts in solving such problems in probation are informing, advising and redirecting to social service providers, social support from service providers – training, referral to employment and assistance in the treatment of addiction. The main problems of the existing system of social support of persons who are registered with the probation service are the insufficient diagnosis of their difficult life circumstances, the formal nature of the redirection and the lack of specialized social services. Implementation of the system of diagnosis of convicts on the basis of probation bodies, providing them with basic social services by interdisciplinary teams of specialists directly on the basis of probation departments, development and approbation of complex specialized services to probation subjects on the basis of territorial communities.

Key words: probation, probation, punishment, not related to imprisonment, correction, re-socialization, social services.

УДК 378.016.78.087.68(477.74)(092)

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2021.83.24>

Мартинюк А. К.

**ІСТОРИЧНІ ЗАСАДИ ОДЕСЬКОЇ ХОРОВОЇ ШКОЛИ
У МИСТЕЦЬКО-ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ СЕМЕНА ДОРОГОГО**

У статті розглянуто Одеську хорову школу у мистецько-освітньому просторі Семена Дорогого. Окреслено історичні основи Одеської хорової традиції; створення цілісного підходу до виконання хорових творів українських і західно-європейських композиторів як єдиного процесу формування національної хорової традиції. Розкрито навчальний процес Одеської диригентсько-хорової школи, який відіграє основну роль у реформуванні мистецької освіти вищих навчальних закладів в Україні. Виявлено, що мистецький шлях Семена Дорогого є прикладом універсалізму творчої особистості, індивідуальної своєрідності та неповторної виразності кожного справжнього митця. Аналізується широкий спектр його мистецької діяльності в аспекті виявлення різних векторів творчості митця: виконавського доробку, педагогічної та творчої діяльності.

На основі аналізу наукових праць Одеської хорової школи визначено, що видатний митець надавав особливого значення важливості опанування знань, навичок і вмінь диригентського мистецтва. Акцентується твердження, що репетиційний процес із предмету “Диригування” у навчальному процесі, на думку Семена Дорогого, передбачає відповідальність майбутнього фахівця, який вирішив присвятити себе диригентській професії.

Висвітлюються проблеми виконавського процесу, специфіки репетиційної роботи над хоровими творами. Охарактеризовано репертуарну політику хорових колективів під керівництвом Семена Дорогого як провідної особливості диригентсько-хорової традиції Одеської хорової школи. Виявлено значення жанрово-семантичних можливостей виконавського стилю хорових колективів під керівництвом Семена Дорогого. Визначено, що професійна майстерність видатного митця хорової справи передбачала національні пісенні традиції та забезпечувала особливість цих традицій у сучасному соціокультурному середовищі.

Наголошено на тому, що видатний хоровий диригент і педагог, представник Одеської хорової школи Семен Дорогий є безпосереднім активним співучасником українського мистецького життя з високим професійним потенціалом. Його творча діяльність сприяє розбудові та формуванню сучасного контексту духовного життя України. Узагальнюючи викладене вище, зазначимо, що мистецько-освітня діяльність Семена Дорогого визнана значним внеском у розвиток диригентського мистецтва української культури.

Ключові слова: мистецтво, освіта, Одеська хорова школа, диригування, Семен Дорогий.

Сучасні умови потребують вивчення музично-виконавської діяльності педагогічних шкіл, які виступають важливим чинником інтеграції українського музичного мистецтва у європейський і світовий соціокультурний простір. Диригентсько-хоровий напрям відзначається особливою диференційованістю і, відповідно, значною різноспрямованістю естетичних засад, різними векторами репертуарної політики, самою манерою виконавства і тими цілями, яких прагне досягнути диригент – керівник хору. Незважаючи на несприятливі соціокультурні обставини для хорового руху, питома української традиції хорового співу все ще залишається дієвою [1]. У цьому процесі суттєву роль відіграє творча діяльність вітчизняних митців диригентсько-хорових шкіл.